

Négy veréb nyolc szemmel

Szöcs Géza:
Beszéd a palackból
Irodalmi Jelen Kiadó,
2009.

Szöcs Géza legújabb könyve olyan esszék gyűjteménye, amelyek az Irodalmi Jelen című, papír-formában már megszűnt (mifelénk ez a papírforma), csak elektronikus úton hozzáférhető irodalmi folyóiratban jelentek meg. Kaleidoszkóp: szerteágazó témák, gondolatindák, ahogy azt a műfaj megkívánja. De tudjuk, »kaleidoszkóp« annyit tesz: szép-kép-néző. A színrögökből, fénypázmákból előáll SZ. G. lelki röntgenképe. Ez azért is érdekes, mert Szöcs Géza visszafelé olvasva: az égcsősz. Nézzük hát, égcsőszünk milyen színeképek felé tereli érdeklődésünket!

Bárhonnan nézzük, ezt látjuk végül. Például: a szerző egy hetvenöt évvel ezelőtt megjelent versantológiát olvasgatva döbbenetben látta, hogy a könyvben az akkori költők közül szinte mindenki benne van, aki szerintünk ma számít. Kivéve Dsida Jenőt. Ő nem fért bele az 1930-ban megjelent, 132 költőt felvonultató kiadványba. Miközben belefért rengeteg dilettáns. Ez furcsa.

Mégis fölmerül a kérdés: Szöcs Géza megdöbbenése és ítélete vajon az utókor biztos kánonja felől szól? És ha igen, mi erre a garancia? Szöcs Géza szelleme vagy az utókor biztos ítélete? Előbbivel maga a szerző metaszinten nem foglalkozik, utóbbival igen: „Vajon miért gondoljuk, hogy az értékelés biztosabb, az ízlés kifinomultabb, az ítélet megalapozottabb, a kánongyártás professzionálisabb – pusztán azért, mert eltelt 50 vagy 100 év?”

Ennek az elbizakodott hagyománynak két oka van. Az egyik, hogy amikor kitalálták, még nem volt olyan hermeneutikai tudás, amely fellazította volna ezt a kemény talajt. A másik az a téveszme, hogy az ízlés úgy fejlődik, mint a szemüveg- vagy távcsőgyártás. Ez a két ok valójában egy. A hermeneutika tudatosítja majd a nagyralátó utókorokban azt, hogy minden kor annyit lát meg a megelőző korokból, amennyit applikációs horizontja látta. A lelki alkalmazhatóság a régi szöveg megértésének előfeltétele. Némely, klasszicistább korok Kölcseyt magasabbra helyezik, mint Berzsenyit, későbbi, zaklatottabb korok pedig épp megfordítva. Így hullámszik a kánon.

Amiről Szöcs ír, az persze ennél durvább: ebben a reprezentatív jellegű kötetben „vérdilettánsok” nyomulnak. Persze az ő megítélésük sem idő fölötti. Gondoljunk csak Caspar David Friedrich, Csontváry, Sade márki vagy akár Pelevin megítélés-történetére. (Utóbbinak ilyenje nincs, hiszen kortárs, de föllépte óta folyik róla a vita: zseni vagy dilettáns?)

Szöcs rovatának szervező igénye az volt, hogy elfeledett költeményeken keresztül bemutasson elfeledett szerzőket, amúgy *Három veréb hat szemmel* módra. Kedvenc kísérlete múlt és jelen ütköztetése, egymásra mérése. Nigjar Hanimnak, a magyar származású, szerencsétlen sorsú török költőnek sorsrajza azért olyan tragikus, mert az olvasó öntudatlanul is a következő gondolat háttére előtt értelmezi a szöveget: vajon nem lett volna boldogabb, ha ma születik? Így, leírva persze a háttérkérdés hülyeség, de nem is relevanciájánál, hanem pusztán léténél fogva igazoló erejű. Igazolja, hogy Szöcs be tud vonni bennünket a játékba, és idők szomorú vándoraivá, végességünk melankolikus rezonőreivé (s amellet a raison őreivé) tud tenni. Ez volt mindig az írástudók dolga, ez most is, és ez is marad.

Egy másik esszéből megtudhatjuk, hogy miért és miképpen gyűlölte Berde Mária Dsida Jenőt. (Mondhatni: Berde-szemmel nézte.) Hogy ki volt Berde Mária? A megsértett dilettáns ideáltipikus alakja. (Aki elolvassa az írást, számos kortárs íróra-költőre ráismerhet.) Berde Mária *Szentségvívők* című regényének Dsida volt kiadói lektora, és nemcsak hogy nem támogatta a könyv kiadását, de Berde szerint ellopta annak zárójelenetét, és a *Nagycsütörtökben* megírta. Szöcs utána megy a dolognak, és kideríti, hogy ez egyrészt nem igaz, másrészt nem is érdekes. Az esszé legerősebb képe az az idézett levélrészlet, amelyben Dsida beszámol menyasszonyának egy, a havasokban tett kirándulásról. A társaság medvenyomokat fedezett fel, Dsida pedig elbűjt a fenyvesben és ordítani kezdett, mint a medve. A társaság szétszaladt. A hanyatt-homlok menekülők között ott volt Berde Mária is. A szellem hangjától menekülő dilettáns: ez szép.

A karcsú kötetet egy olyan értekezés zárja, amely a Nobel-díjat teszi helyre. Szerzőket elősorolva mutatja be Szöcs, hogy a Nobel-díj nem jelent semmit, majd összegez: „... ez a dilettantizmus jellemzi a legrangosabb nemzetközi irodalmi díjat – ugyan miért lázadznak a kis nemzetek írói az őket saját pátriájukban ért sérelmek és mellőzöttség miatt? Miért hóbörgünk a Baumgarten-díjak odaítélésében erkölcsileg, szakmailag és emberileg gyarlónak bizonyult Babitsék farkasvakságán meg a mindenkori magyar kormányzatok nevetséges igyekezetén, hogy díjaikkal irányítgatni próbálják érték tudatunkat – ha egyszer Stockholmban ez a helyzet, ez a vérciki, kapkodó, sunyi mellébeszélődsé...” Tényleg: miért is? Miért nem tudunk beletörődni, hazai írók és költők abba a fizikai törvénybe, hogy a macska nem fog egyszerre kint is, bent is egeret? Hiszen díjat nem az kap, aki megérdemli, hanem akinek adnak. Ha netán mégis olyan kap, aki megérdemli, az csak a rendszer hibája.

Végh Attila